

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління

Факультет менеджменту

Кафедра готельно-ресторанної справи та організації бізнесу

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

Методичні рекомендації
до виконання практичних занять і самостійної роботи
здобувачів початкового рівня (короткий цикл) вищої освіти
спеціальності «Менеджмент» денної форми навчання

МИКОЛАЇВ
2021

УДК 658.5
О-64

Друкуються за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 30.08.2021 р., протокол №1.

Укладачі:

- В. С. Кушнірук – канд. екон. наук, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та організації бізнесу, Миколаївський національний аграрний університет.
- С. І. Павлюк – канд. екон. наук, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та організації бізнесу, Миколаївський національний аграрний університет.

Рецензенти:

- І. Г. Крилова – канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємств, Миколаївський національний аграрний університет;
- Н. В. Цуркан – канд. екон. наук, начальник управління збирання даних статистичних спостережень, взаємодії з респондентами та роботи з постачальниками адміністративних даних, Головне управління статистики у Миколаївській області.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Розподіл навчального часу у розрізі виділених модулів, тем і форм вивчення дисципліни.....	6
2. Теоретична складова дисципліни.....	7
3. Поради по вивченню дисципліни і питання для самоперевірки набутих знань.....	10
4. Екзаменаційні питання з навчальної дисципліни.....	27
5. Тестові питання з навчальної дисципліни.....	29
6. Задачі з навчальної дисципліни.....	37
7. Рекомендована література.....	49

ВСТУП

Мета дисципліни: формування у здобувачів вищої освіти початкового рівня (короткий цикл) достатнього рівня теоретичних знань і практичних навичок, необхідних для формування у майбутніх фахівців знань з основ організації виробничого процесу на підприємстві; озброєння методами раціональної побудови та ефективного ведення господарства у відповідності з вимогами багатокладної економіки і ринкових відносин; набуття навичок у прийнятті управлінських рішень.

Завдання дисципліни: забезпечити поглиблення теоретичних знань з раціональної організації виробництва та методів підвищення результативності виробничих систем аграрного підприємства для підвищення ефективності господарської діяльності підприємств різних форм власності; ознайомлення із теорією та сучасною практикою організації виробництва; набуття здобувачами вищої освіти вміння аналізувати процеси, що відбуваються у виробництві; закріплення навичок самостійного виконання техніко-економічних розрахунків та обґрунтування параметрів раціональної організації ефективних виробничих систем.

Об'єктом вивчення дисципліни є процеси прояву економічних законів і механізмів їхньої дії у специфічних умовах виробництва, метою якого є одержання запланованих обсягів сільськогосподарської продукції з одиниці земельної площі, якщо витрати праці і коштів на її одиницю оптимальні. Досягнення цих цілей здійснюється завдяки розробці і використанню найбільш раціональних прогресивних форм і методів організації виробництва, поглиблення спеціалізації і підвищення рівня концентрації виробництва, організації оплати праці і матеріального стимулювання, науково обґрунтованої організації виробничих процесів в усіх сферах діяльності сільськогосподарських підприємств.

Предметом дисципліни є відносини, які виникають між учасниками виробничого процесу для встановлення і реалізації пріоритетів, цілей, пропорцій та комплексу заходів, що забезпечують їхнє досягнення.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент має:

а) знати:

- тенденції розвитку агропідприємств у цілому і їх галузей;
- організаційно-економічні та правові основи підприємств;
- напрями інтенсифікації виробництва і науково-технічного прогресу в сільському господарстві, його виробничі ресурси та шляхи підвищення ефективності їх використання;
- інноваційні технології та організацію вискоєфективного виробництва продукції рослинництва і тваринництва;
- раціональні форми організації та оплати праці, нормування та матеріального заохочення;
- складові економічного механізму господарювання, інші проблеми, пов'язані з виробничо-збутовою та фінансовою діяльністю підприємств;

б) уміти:

- аналізувати економіку підприємств усіх форм власності в розрізі галузей, структурних підрозділів, господарства в цілому;
- розкривати резерви, розробляти заходи по удосконаленню організації виробництва;
- обґрунтовувати напрями підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємств на інноваційній основі;
- здійснювати інші економічні заходи, спрямовані на досягнення високої прибутковості підприємств, підвищення їх конкурентоздатності.

1. РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ У РОЗРІЗІ ВИДІЛЕНИХ МОДУЛІВ, ТЕМ І ФОРМ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль		Теми		Обсяги годин			
№	назва	№	назва	ЛЗ	ПР	СР	Разом
1	Наукові основи організації виробництва	1	Предмет, завдання і методи навчальної дисципліни «Організація виробництва»	2	2	4	8
		2	Система ведення господарства	2	2	6	10
		3	Види сільськогосподарських підприємств і об'єднань, їх організаційно-правові основи	4	4	6	14
Всього за змістовий модуль 1				8	8	16	32
2	Виробничі ресурси аграрних підприємств і організація їх використання	4	Організація використання земельних ресурсів та території аграрних формувань	2	2	4	8
		5	Організація використання засобів виробництва в аграрних формуваннях	2	2	4	8
		6	Організація і використання трудових ресурсів в аграрних підприємствах	2	2	4	8
Всього за змістовий модуль 2				6	6	12	24
3	Основи раціональної організації виробництва в аграрних підприємствах	7	Спеціалізація і поєднання галузей сільськогосподарських підприємств	4	4	4	12
		8	Організація матеріального стимулювання праці в сільськогосподарських підприємствах	4	4	4	12
		9	Організація галузей рослинництва	4	4	12	20
		10	Організація галузей тваринництва	4	4	12	20
Всього за змістовий модуль 3				16	16	32	64
Всього годин по навчальній дисципліні				30	30	60	120

2. ТЕОРЕТИЧНА СКЛАДОВА ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Наукові основи організації виробництва.

Тема 1. Предмет, завдання і методи навчальної дисципліни «Організація виробництва».

1. Сутність та предмет науки.
2. Прийоми та методи науки, прийоми дослідження.

Ключові слова: предмет та завдання науки, організація виробництва, сільськогосподарські підприємства, методи дослідження, прийоми дослідження.

Key words: subject and tasks of science, organization of production, agricultural enterprises, research methods, research methods.

Тема 2. Система ведення господарства

1. Економічна суть та класифікація системи ведення господарства.
2. Система рослинництва, тваринництва, підсобних виробництв.

Ключові слова: системи ведення господарства, фактори, класифікація систем господарства, диференціація системи господарства, система галузей рослинництва, система галузей тваринництва, підсобні виробництва.

Key words: systems of management, factors, classification of systems of economy, differentiation of system of economy, system of branches of plant growing, system of branches of animal husbandry, auxiliary productions.

Тема 3. Види підприємств і об'єднань, їх організаційно-економічні основи.

1. Реформування економіки і розвиток різних форм власності та господарювання.
2. Організаційно-економічні основи сільськогосподарських підприємств.
3. Організація фермерських і особистих господарств.
4. Організаційні форми агропромислових об'єднань.

Ключові слова: господарські товариства, приватні сільськогосподарські підприємства, виробничі кооперативи, фермерські господарства, особисті селянські господарства, агропромислові об'єднання.

Key words: business associations, private agricultural enterprises, production cooperatives, farms, personal farms, agro-industrial associations.

Змістовий модуль 2. Виробничі ресурси аграрних підприємств і організація їх використання.

Тема 4. Організація використання земельних ресурсів та території аграрних формувань.

1. Розподіл земель за цільовим та господарським призначенням.
2. Види родючості ґрунту, якісна і економічна оцінка стану й ефективності використання земель.
3. Організація земельних відносин.
4. Організація землевпорядкування території аграрних формувань.

Ключові слова: сільське господарство, класифікація земельних ресурсів, види родючості ґрунту, якісна і економічна оцінка, трансформація земель, охорона земельних ресурсів, земельних відноси, землевпорядкування території, аграрні формування.

Key words: agriculture, classification of land resources, types of soil fertility, qualitative and economic assessment, land transformation, protection of land resources, land relations, land management, agrarian formations.

Тема 5. Організація використання засобів виробництва в аграрних формуваннях.

1. Сутність засобів виробництва, джерела їх формування і відтворення.
2. Комплектування господарств засобами виробництва і організація їх використання.
3. Організація внутрішньогосподарського транспорту.
4. Організація технічного обслуговування, ремонту та зберігання техніки.
5. Організація нафто- та електрогосподарства.

Ключові слова: засоби виробництва, система машин, джерела відтворення засобів виробництва, організація транспорту, технічне обслуговування, ремонт та зберігання техніки, організація нафто господарства, організація електрогосподарства.

Key words: means of production, system of machines, sources of reproduction of means of production, organization of transport, maintenance, repair and storage of equipment, organization of oil economy, organization of electric economy.

Тема 6. Організація і використання трудових ресурсів в аграрних формуваннях.

1. Соціально-економічна характеристика трудових ресурсів аграрних формувань.
2. Основні принципи і прогресивні форми організації праці.
3. Організація робочих місць.

Ключові слова: трудові ресурси, система мотивації праці, безробіття, принципи організації праці, прогресивні форми організації праці, організація робочого місця, принципи формування виробничих бригад, виробничі підрозділи.

Key words: labor resources, the system of labor motivation, unemployment, the principles of labor organization, progressive forms of labor organization, the organization of the workplace, the principles of formation of production teams, production units.

Змістовий модуль 3. Основи раціональної організації виробництва в аграрних підприємствах.

Тема 7. Спеціалізація і поєднання галузей сільськогосподарських підприємств.

1. Сутність, фактори, види та показники спеціалізації аграрних підприємств.

2. Обґрунтування раціонального поєднання галузей і організації виробничих типів сільськогосподарських підприємств.

3. Оптимальні розміри підприємств.

Ключові слова: сільське господарство, форми спеціалізації, фактори спеціалізації, показники спеціалізації, міжгосподарська кооперація, агропромислова інтеграція, вертикальна, горизонтальна і змішана інтеграція в сільському господарстві, оцінювання економічної ефективності спеціалізації, виробничі типи сільськогосподарських підприємств.

Key words: agriculture, forms of specialization, factors of specialization, indicators of specialization, inter-farm cooperation, agro-industrial integration, vertical, horizontal and mixed integration in agriculture, evaluation of economic efficiency of specialization, production types of agricultural enterprises.

Тема 8. Організація матеріального стимулювання праці в сільськогосподарських підприємствах.

1. Організаційно-правові основи оплати аграрної праці.

2. Формування і використання фонду оплати праці.

3. Форми і системи оплати праці в сільськогосподарських підприємствах.

4. Особливості оплати праці в окремих видах підприємств.

5. Особливості оплати праці в рослинницьких і тваринницьких підрозділах.

6. Оплата праці в обслуговуючих підрозділах.

7. Оплата праці керівників, спеціалістів та службовців.

Ключові слова: оплата праці, тарифна система, мотивація праці, матеріальне стимулювання, використання фонду оплати праці, форми і системи оплати праці, особливості оплати праці, оплата праці в рослинництві, оплата праці в тваринництві, оплата праці керівників, керівників та службовців.

Key words: wages, tariff system, labor motivation, material incentives, use of the wage fund, forms and systems of wages, features of wages, wages in crop production, wages in animal husbandry, wages of managers, managers and employees.

Тема 9. Організація галузей рослинництва

1. Завдання з організації ефективного рослинництва.

2. Організація виробничих процесів у рослинництві.

Ключові слова: організація рільництва, організація кормовиробництва, організація овочівництва відкритого та закритого ґрунту, організація садівництва, організація виноградарства, ефективність виробництва, зберігання продукції, переробка сільськогосподарської продукції.

Key words: organization of agriculture, organization of fodder production, organization of vegetable growing in open and closed ground, organization of horticulture, organization of viticulture, production efficiency, storage of products, processing of agricultural products.

Тема 10. Організація галузей тваринництва

1. Відтворення стада тварин.

2. Організація скотарства.

3. Організація свинарства.

4. Організація птахівництва.

Ключові слова: відтворення тваринництва, організація скотарства, організація виробництва молока, організація первинної обробки і зберігання молока, контроль якості молока, організація свинарства, види та організація відгодівлі свиней, організація птахівництва, маркетинговий підхід до організації виробництва, переробка та збуту продукції тваринництва.

Key words: reproduction of animal husbandry, organization of livestock, organization of milk production, organization of primary processing and storage of milk, milk quality control, organization of pig breeding, types and organization of pig fattening, organization of poultry, marketing approach to organization of production, processing and marketing of livestock products.

3. ПОРАДИ ПО ВИВЧЕННЮ ДИСЦИПЛІНИ І ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ НАБУТИХ ЗНАНЬ

Змістовий модуль 1. Наукові основи організації виробництва.

Тема 1. Предмет, завдання і методи навчальної дисципліни «Організація виробництва».

Слід опрацювати відповідний матеріал з конспекту лекцій, підручників, навчальних посібників та інших рекомендованих джерел. Особливу увагу звернути на тлумачення сутнісного змісту термінів “**організація**”, “**організація виробництва**” та “**організація сільськогосподарського виробництва**”. Слід пам’ятати, що раціональна організація виробництва при всіх формах власності і господарювання обумовлює необхідність врахування особливостей сільського господарства (використанням специфічного засобу виробництва – землі, переплетенням природних і економічних процесів відтворення, особливості застосування техніки, особливості у виробничих відносинах, породжених різними формами власності та господарювання та багато ін.). У зв’язку з цим певну кількість часу потрібно виділити для розгляду даного питання.

Організація виробництва є економічною наукою і, як кожна наука, має свій предмет і об’єкт, методи і прийоми дослідження. Виходячи з поширеного в науковій літературі визначення (організація сільськогосподарського виробництва – це наука, яка вивчає закономірності раціональної побудови і ведення аграрного виробництва) **предметом науки** є вивчення конкретних форм прояву економічних законів і механізмів їх дії в умовах виробництва з метою одержання максимального економічного ефекту при оптимальних витратах виробничих ресурсів.

Об’єктом науки є конкретні підприємства та об’єднання. Саме в них відбуваються процеси виробництва сільськогосподарської продукції для населення та сировини для промисловості. Розглядаючи це питання слід звернути увагу на те, що поняття **предмет** і **метод** науки часто тлумачаться по різному. Тут слід виходити з того, що предмет завжди знаходиться в межах об’єкта тобто виробництво організується в підприємствах, а не навпаки.

Знаючи предмет науки можна формулювати завдання, які ставляться перед нею. Це питання заслуговує на велику увагу при вивченні даної теми, оскільки саме від цього залежить змістовне наповнення дисципліни, а значить і розуміння її практичного призначення.

На серйозну увагу заслуговують також питання методів і прийомів дослідження, які застосовуються наукою. Від студента вимагається чітке розуміння змісту понять “методологія”, “методика”, “методи дослідження”. Слід знати в яких випадках і для чого застосовується такі методи дослідження як **аналіз, монографічний, статистичний, розрахунково-конструктивний, експериментальний, економіко-математичний, балансовий.**

Питання для самоперевірки:

1. Сутнісний зміст понять “організація”, “організація виробництва”, “організація сільськогосподарського виробництва”.
2. Предмет і об’єкти науки.
3. Основні закономірності сільського господарства.
4. Основні завдання науки.
5. Який зв’язок між екологією і організацією виробництва?
6. Методи і прийоми досліджень, які використовуються наукою.

Тема 2. Система ведення господарства.

Ключовим для розуміння системи ведення господарства є поняття “**система**”. Існує досить багато визначень системи, проте майже всі вони можуть бути зведені до такого – *система це об’єктивна єдність закономірно зв’язаних один з одним предметів, явищ, процесів, знань про природу і суспільство і здатних виконувати задану функцію.* Це важливо знати, оскільки ефективний розвиток аграрних формувань можливий тільки за умови розроблення і впровадження в них науково-обґрунтованої системи ведення господарства, спрямованої на раціональне використання виробничих ресурсів і переваг ринкової економіки.

Слід вивчити і запам’ятати визначення категорії “**система ведення господарства**”, яке використовується в навчальній літературі: *система ведення господарства це комплекс системно-організаційних, соціально-економічних, матеріально-технічних, технологічних, екологічних та ринкових заходів, спрямованих на розвиток виробництва в конкретних умовах та задоволення попиту ринку високоякісною, конкурентоспроможною продукцією і одержання максимального прибутку.*

За матеріалами рекомендованої навчальної літератури ознайомитися з прийнятою класифікацією систем ведення господарства (за територіальним принципом, за галузевим принципом, за факторно-технологічним принципом, за принципом структурної побудови), вивчити структурну побудову системи та знати фактори, які впливають на її елементи.

Засвоїти послідовність обґрунтування системи ведення господарства та методіку визначення економічної ефективності від її впровадження.

Важливо пам’ятати, що система ведення господарства поряд із загальними організаційно-економічними заходами включає такі основні

складові, як система рослинництва і тваринництва, система обслуговуючих і підсобних промислових виробництв, а також інфраструктура ринку та система маркетингу. Необхідно опрацювати матеріал, що стосується цих питань і вміти давати визначення понять **“система рослинництва”**, **“система тваринництва”** тощо. Особливу увагу приділити вивченню їх складових (техніка, технологія, організація).

Важливо усвідомити, що технологічною основою рослинництва є **система землеробства** – одна з найважливіших складових системи ведення господарства в цілому. Основою організації системи землеробства є організація земельної території і системи сівозмін. Слід знати які системи землеробства мали місце в історії розвитку людства, які складові формують сучасні системи землеробства в Україні в залежності від природних умов.

Заслужують на глибоке вивчення й інші ланки системи землеробства: **система насінництва; система удобрення; система обробітку гранту та догляду за рослинами; система захисту рослин; система меліорації**. Звернути увагу на те, що ефективність системи землеробства залежить від комплексності використання всіх її елементів.

Питання для самоперевірки:

1. Сутність системи ведення господарства.
2. Основні елементи системи господарства.
3. Вимоги до раціональної системи господарства.
4. Сутність понять “система рослинництва”, “система тваринництва”, “система допоміжних, обслуговуючих і підсобних промислових виробництв”.
5. Складові системи рослинництва, тваринництва та їх організаційно-економічне значення.
6. Який зв'язок між системами ведення господарства і екологією?

Тема 3. Види підприємств і об'єднань, їх організаційно-економічні основи.

Вивчення теми передбачає усвідомлення того, що **різноманітність форм сільськогосподарських підприємств – важлива передумова утвердження ринкової економіки**. У зв'язку з цим необхідно знати, які форми господарювання мають місце в сучасному аграрному секторі України, які особливості організаційно-економічної діяльності притаманні їм, у чому подібність та відмінність їх установчих документів і т. ін. У контексті цього важливим завданням є вивчення законів України з питань створення та господарської діяльності підприємств, об'єднань і організацій. На особливу увагу заслуговує Господарський кодекс України, в якому містяться відповіді на більшість поставлених питань. Також увагу необхідно приділити вивченню **установчих документів** (статуту, установчих договорів тощо) публічних акціонерних товариств, пайових товариств, сільськогосподарських кооперативів, міжгосподарських підприємств та ін.

При вивченні даної теми особливе значення має засвоєння **організаційно-економічних** засад різних видів аграрних підприємств,

об'єднань, організацій. Для цього рекомендується більше уваги приділити найновішим публікаціям та сучасній законодавчій базі.

Для більш усвідомленого сприйняття матеріалу рекомендується розглядати його в розрізі: *недержавні сільськогосподарські підприємства; державні сільськогосподарські підприємства; міжгосподарські і агропромислові підприємства і об'єднання*. Особливої уваги заслуговує вивчення організаційно-економічних основ *фермерських господарств та особистих селянських господарств*.

Що стосується організаційно-економічних основ недержавних сільськогосподарських підприємств. Вивчаючи це питання не можна обмежуватись тільки матеріалом рекомендованих підручників. Необхідно також опрацювати закони України, які регламентують порядок створення і діяльності цього виду підприємств, а саме: “Про колективне сільськогосподарське підприємство”, “Про споживчу кооперацію” та ін. Особливу увагу слід приділити вивченню Господарського кодексу України у частині, що має відношення до цих питань.

У результаті опрацювання відповідного матеріалу необхідно вміти давати визначення різних організаційно-правових форм господарської діяльності в недержавному секторі АПК, знати порядок створення та організаційно-економічні основи їх функціонування (виробнича та організаційна структура, принципи діяльності, органи управління, їх компетенція, порядок використання доходів, внутрішньогосподарські зв'язки тощо). Насамперед мова йде про приватні (приватно-орендні) підприємства, господарські товариства (акціонерні, з обмеженою відповідальністю, з додатковою відповідальністю, повні, командитні), сільськогосподарські виробничі та обслуговуючі кооперативи.

Вимагають поглибленого вивчення організаційно-економічні основи державних підприємств. У цьому випадку основну увагу рекомендується зосередити на змісті статуту підприємства. Для цього достатньо скористатися матеріалом рекомендованих підручників.

Дещо складнішим є питання організаційно-економічних основ міжгосподарських та агропромислових формувань і об'єднань, до яких відносяться агропромислові комбінати, агрофірми, агропромислові об'єднання, виробничі і науково-виробничі системи. Як і в попередньому випадку тут можна обмежитись опрацюванням статутних положень їх діяльності, які викладені в підручниках.

У ході вивчення організаційно-економічних засад фермерських господарств перш за все слід звернутися до закону України “Про фермерське господарство”. За його матеріалами розглянути порядок створення фермерського господарства, надання земельних ділянок для його ведення, їх розміри, склад земель, права і обов'язки фермерського господарства як власника земельної ділянки і землекористувача. Звернути увагу на характер виробничої діяльності фермерських господарств, взаємовідносини їх з установами банків, страховими органами, бюджетом і т. ін. З дотриманням аналогічного підходу розглядаються питання створення і функціонування

особистих селянських господарств. У цьому випадку необхідно звернутися до закону України “Про особисте селянське господарство”.

Питання для самоперевірки:

1. Зміст термінів “організаційні основи підприємств” і “економічні основи підприємств”.
2. Види організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві.
3. Принципи діяльності найбільш поширених форм господарювання.
4. Порядок створення та ліквідації сільськогосподарського підприємства.
5. Характеристика приватно-орендного підприємства.
6. Характеристика сільськогосподарського виробничого кооперативу.
7. Характеристика сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.
8. Характеристика сільськогосподарського відкритого та закритого акціонерного товариства.
9. Характеристика сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю.
10. Характеристика державних сільськогосподарських підприємств та сфери їх функціонування.
11. Особливості створення та функціонування фермерських господарств.
12. Економічні умови успішної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Змістовий модуль 2. Виробничі ресурси аграрних підприємств і організація їх використання.

Тема 4. Організація використання земельних ресурсів та території аграрних формувань.

Одночасно з вивченням теми за підручниками, необхідно опрацювати Земельний кодекс України – закон, який регламентує земельні відносини в державі. При цьому особливу увагу слід звернути на порядок передачі землі у власність і надання її в користування, права і обов’язки землевласників і землекористувачів, порядок вилучення земель з землекористування, порядок нарахування та виплати відшкодування збитків у разі погіршення якості землі.

Слід приділити увагу вивченню сутнісного змісту понять: структура земельних угідь, трансформація земель, експлікація земель, земельний баланс, земельний кадастр, бонітет ґрунтів, економічна оцінка землі, Державний акт на право власності (постійного користування) на землю та ін.

Найбільш складним у цій темі є питання грошової оцінки землі, а тому рекомендується ознайомитися не лише з методиками її визначення, а й з матеріалами паювання землі в господарстві, в яких містяться відповідні розрахунки. Суттєву допомогу в опануванні даним питанням може надати матеріал монографії “Власність у сільському господарстві”. Доцільно також ознайомитись з документами по внутрішньогосподарському землеустрою та організації території аграрного формування. Приділити увагу питанням

економічної оцінки землі, кількісного і якісного обліку земель, трансформації земель, державному контролю за використанням і охороною земель.

Приділити увагу питанням земельного податку, охорони землі.

Питання для самоперевірки:

1. Якими законами регулюються земельні відносини в державі?
2. Основний зміст Земельного кодексу України.
3. Порядок і розміри надання земель у власність і користування.
4. Основні положення методики грошової оцінки землі.
5. Внутрішньогосподарський землеустрій. Які питання він вирішує?
6. Що таке трансформація земельних угідь? Рекультивация земель?
7. Умови раціонального використання земель сільськогосподарського підприємства.
8. Порядок розв'язання земельних спорів, відповідальність за порушення земельного законодавства.
9. Організація земельної території і сівозмін сільськогосподарського підприємства, фермерського господарства.
10. Землі запасу та резервного фонду, їх призначення.
11. Податок на землю.
12. Земельний сервітут.
13. Заходи по охороні земель та їх державне регулювання.
14. Земельний кадастр, його призначення та зміст.

Тема 5. Організація використання засобів виробництва в аграрних формуваннях.

Опанування матеріалом даної теми вимагає усвідомлення сутності таких понять, як “**основні засоби виробництва**” та “**оборотні засоби**”. Слід знати тенденції в забезпеченні аграрних підприємств засобами виробництва, фактори, які обумовлюють їх склад та структуру. Звернути увагу на те, що засоби виробництва, виражені в вартісній формі разом з грошовими ресурсами, що обслуговують виробничий процес, становлять виробничі фонди підприємств.

У процесі використання відбувається зношення основних засобів. У зв'язку з цим необхідно розрізняти **фізичне** і **моральне** зношення, знати що таке **початкова** (первісна), **відновлювальна, балансова, ліквідна** (залишкова) **вартість** основних засобів, що таке **амортизація** і як вона нараховується, що представляє собою **просте** і **розширене відтворення основних засобів**. Для розуміння цих понять можна обмежитися матеріалом підручників. Проте одночасно з цим рекомендується ознайомитись з даними річної та періодичної статистичної звітності підприємства про наявність і використання основних засобів, норми амортизації, що застосовуються до тих чи інших видів засобів, порядок формування і використання коштів **амортизаційного і ремонтного фондів** і т. ін. Звернути увагу на те, що амортизація нараховується не на всі види основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Необхідно засвоїти показники, за допомогою яких визначається рівень оснащення підприємств основними і оборотними засобами а також показники ефективності їх використання (**фондооснащеність і енергооснащеність**

господарства, фондоозброєність і енергоозброєність праці, фондівдача, фондомісткість та ін.).

На особливу увагу заслуговує вивчення **організації комплектування підприємства засобами виробництва**. Необхідно чітко усвідомити, що його вирішення цього питання мусить бути спрямоване на створення **системи машин**, яка була б здатна забезпечити виконання всіх технологічних операцій в основних галузях виробництва. У зв'язку з цим слід опрацювати методики (способи) розрахунку потреби в техніці (тракторах, комбайнах та інших сільськогосподарських машинах):

- за допомогою математичних формул;
- за даними загального обсягу механізованих робіт в ум.ет. га;
- за обсягом робіт в найбільш напружені періоди;
- нормативний метод;
- метод лінійного програмування.

Необхідно знати які вихідні дані потрібні для проведення розрахунків за тим чи іншим способом (**обсяги робіт, строки їх проведення, норми виробітку за зміну, коефіцієнти змінності і технічної готовності, нормативи потреби в технічних засобах та ін.**), у чому його переваги та недоліки в порівнянні з іншими. Важливе значення має також розуміння сутності і змісту таких термінів (показників), як: **умовний еталонний трактор, умовний еталонний гектар, норма-зміна, вантажообіг, тонно-кілометр та ін.**

Як правило, розрахунки потреби в техніці проводяться з використанням матеріалів технологічних карт вирощування культур, даних зведеного плану механізованих робіт, плану-графіка використання техніки протягом року. Тому певну кількість часу слід відвести вивченню цих питань, принаймні за рекомендованими підручниками.

Окремої уваги заслуговують питання організації забезпечення і раціонального використання тракторів, автомобілів, комбайнів та інших сільськогосподарських машин, організації їх технічного обслуговування, ремонту та зберігання, розрахунку витрат на експлуатацію. Поглиблене вивчення цих питань вимагає опрацювання спеціальної літератури.

Приділити увагу питанням резервів підвищення ефективності використання техніки та інших засобів виробництва.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке предмет та засоби праці?
2. Сутність і види основних засобів.
3. Від яких факторів залежить склад і структура основних і оборотних засобів і співвідношення між ними?
4. Чим обумовлюються норми амортизаційних відрахувань?
5. Як нараховуються річні суми амортизації?
6. Джерела утворення і відтворення основних і оборотних засобів.
7. Організаційні та економічні умови формування в підприємствах раціонального складу засобів виробництва, систем машин.
8. Схема визначення потреби підприємства в технічних засобах.

9. Сутність планово-запобіжної системи технічних обслуговувань і ремонту тракторів, автомобілів.
10. Організаційні умови високоефективного використання техніки.
11. Розрахунок обсягів тракторних робіт, обсягів вантажоперевезень.
12. Методика визначення потреби в пальному.
14. Методика визначення обсягу механізованих робіт.
15. Нормативний метод визначення потреби в техніці.
16. Поняття еталонного трактора та умовного еталонного га.
17. Визначення обсягу механізованих робіт за технологічними картами.
18. Види та умови раціонального використання транспортних засобів в сільськогосподарських підприємствах.
19. Методика визначення коефіцієнтів використання автопарку, пробігу, вантажопідйомності.
20. Показники роботи автопарку та методика їх визначення.
21. Складові енергетичного господарства сільськогосподарського підприємства.

Тема 6. Організація і використання трудових ресурсів в аграрних формуваннях.

Вивчення теми передбачає опрацювання сучасної наукової літератури та матеріалу підручників з цього питання. Особливу увагу слід приділити соціально-економічній характеристиці **трудових ресурсів** аграрних формувань, у тому числі тенденціям зміни чисельності і якісного складу, демографічним особливостям трудових ресурсів. Звернути на проблему зайнятості трудових ресурсів села, а також принципово нові відносини між працівниками і роботодавцями, наприклад фермерами.

У контексті даної проблеми необхідно знати, які категорії населення включаються до складу трудових ресурсів, що таке **економічно-активне** та **економічно-неактивне** населення, як протікає процес відтворення трудових ресурсів, що таке **екстенсивний** та **інтенсивний** типи відтворення робочої сили.

Відповідно до діючого в Україні класифікатора усі працівники в народному господарстві за характером виконуваної роботи поділяються на такі категорії: **робітники, керівники, спеціалісти та службовці**. Важливо знати хто відноситься до тієї чи іншої категорії працівників у сільськогосподарських підприємствах.

Використання трудових ресурсів характеризується показниками **зайнятості, безробіття, мотивацією праці**. Для усвідомлення їх сутнісного змісту можна обмежитись матеріалом підручників.

Поглибленої уваги вимагають питання **наукової організації праці і прогресивних форм організації праці**. Необхідно знати, які принципи кладуться в основу наукової організації праці (**науковості, комплексності, оптимальності, економічної ефективності**), та на вирішення яких проблем вона спрямована (**розроблення та впровадження раціональних форм поділу та кооперації праці, організацію виробничих підрозділів і первинних**

трудовах колективів, оптимізацію їх розмірів, поліпшення організації обслуговування робочих місць та ін.).

Обов'язково слід розглянути питання **форм організації праці** в сучасних аграрних формуваннях (організація трудових колективів у формі виробничих бригад і ланок). Необхідно знати що собою представляють бригади і ланки, що кладеться в основу їх формування, загальні принципи формування виробничих бригад у галузях сільського господарства, допоміжних і обслуговуючих виробництвах, прогресивні форми організації праці та ін. Детального вивчення вимагають питання організації внутрішньогосподарських формувань на основі господарського розрахунку, різних форм підряду і оренди.

Приділити увагу вивченню вимог до організації робочих місць, умов і режимів праці та відпочинку. Опрацювати принципи раціональної організації робочих процесів (**пропорційність, узгодженість, рівномірність або узгодженість, безперервність або поточність**). Ознайомитись з основами планування потреби в робочій силі, складання балансу праці в підприємстві, змістом договору про наймання на роботу. Для цього достатньо скористатися матеріалом рекомендованих підручників.

Питання для самоперевірки:

1. Сутність трудових ресурсів.
2. Соціально-економічна характеристика трудових ресурсів аграрних формувань.
3. Класифікація працівників, зайнятих в народному господарстві.
4. Що таке економічно-активне та економічно-неактивне населення?
5. Показники використання трудових ресурсів.
6. Основні принципи та форми наукової організації праці.
7. Вирішення яких проблем покладається на наукову організацію праці?
8. Прогресивні форми організації праці в сільському господарстві.
9. Основні вимоги до організації робочих місць.
10. Організаційні заходи раціонального використання робочої сили.
11. Порядок формування трудових колективів на основі господарського розрахунку, підряду, оренди.
12. Принципи раціональної організації робочих процесів.
13. Зміст договору про наймання на роботу.
14. Особливості організації праці у фермерських господарствах.
15. Умови і фактори, що визначають розміри трудових колективів.

Змістовий модуль 3. Основи раціональної організації виробництва в аграрних підприємствах.

Тема 7. Спеціалізація і поєднання галузей сільськогосподарських підприємств.

При вивченні даної теми перш за все необхідно звернути увагу на тлумачення понять “**спеціалізація**” та “**галузь**” сільськогосподарських підприємств. Детально слід опрацювати матеріал, присвячений питанням **форм спеціалізації** в сільському господарстві (*зональна, загальногосподарська,*

внутрішньогосподарська, внутрішньогалузева, предметно-стадійна) її значенню і напрямам розвитку. Важливо знати фактори, що визначають спеціалізацію сільськогосподарських підприємств в сучасних ринкових умовах, можливості її поглиблення, у тому числі через розвиток міжгосподарської кооперації та агропромислової інтеграції. У зв'язку з цим рекомендується розглянути питання **вертикальної, горизонтальної і змішаної інтеграції** в сільському господарстві. Слід засвоїти і вміти розраховувати показники спеціалізації сільськогосподарських підприємств, а також показники її економічної ефективності.

Приділити увагу вивченню принципів раціонального поєднання галузей у сільськогосподарських підприємствах, знати послідовність його обґрунтування.

Поглибленого вивчення вимагають питання виробничої типізації сільськогосподарських підприємств. Необхідно знати, що таке виробничий тип сільськогосподарських підприємств, яке значення виробничої типізації в удосконаленні організації виробництва сільськогосподарських підприємств, що кладеться в основу виділення окремих типів та в якій послідовності проводиться обґрунтування раціональних виробничих типів.

Питання для самоперевірки:

1. Сутність спеціалізації сільськогосподарського виробництва.
2. Форми спеціалізації в сільському господарстві.
3. Фактори, що визначають спеціалізацію.
4. Показники спеціалізації сільськогосподарських підприємств.
5. Тенденції розвитку спеціалізації сільськогосподарських підприємств.
6. Порядок обґрунтування раціональної спеціалізації підприємств.
7. Внутрішньогосподарська спеціалізація. Її значення.
8. Показники економічної ефективності спеціалізації підприємств та їх підрозділів.
9. Принципи раціонального поєднання галузей у сільськогосподарських підприємствах.
10. Поняття виробничих типів сільськогосподарських підприємств.
11. Значення виробничої типізації в удосконаленні організації виробництва в сільськогосподарських підприємствах.

Тема 8. Організація матеріального стимулювання праці в сільськогосподарських підприємствах

Вивчення теми вимагає опрацювання відповідної сучасної літератури, а також діючих у підприємстві(ах) положеннях про оплату праці, умовах матеріального заохочення за вчасність і високу якість виконання робіт, ефективне використання матеріальних ресурсів і т. ін. Слід мати на увазі, що підприємства самостійно вирішують, які форми і системи оплати праці їм краще всього обрати, які розміри оплати праці і преміювання застосовувати і т.п.

Мотивація праці, її взаємозв'язок з матеріальним стимулюванням. Сутність матеріального стимулювання працівників сільськогосподарських

підприємств. Закон України “Про оплату праці”. Міжгалузєва угода, порядок прийняття та її основні положення.

Формування фонду заробітної плати в сільськогосподарських підприємствах різних форм власності і господарювання. Порядок визначення єдиного фонду заробітної плати та її розподіл за підрозділами господарства.

Оплата праці працівників основного виробництва в сільськогосподарських підприємствах.

Тарифна система та її складові. Додаткова оплата та преміювання працівників внутрішньогосподарських підрозділів протягом року та за кінцевий результат діяльності. Матеріальна відповідальність за перевитрати виробничих ресурсів, грошових коштів, порушення трудової і виробничої дисципліни.

Системи оплати праці: відрядна, акордно-преміальна, від валового доходу, за залишковим принципом та їх вибір. Види оплати праці: грошова натуральна, відробіткова.

Особливості оплати праці в умовах внутрішньогосподарської оренди. Оплата праці найманих працівників у приватних формуваннях. Оплата праці працівників допоміжних і обслуговуючих підрозділів.

Матеріальне стимулювання керівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств та їх підрозділів. Передовий досвід та основні напрями вдосконалення матеріального стимулювання працівників сільськогосподарських підприємств.

Питання для самоперевірки:

1. Назвіть основні принципи оплати праці в сільськогосподарських підприємствах.
2. Назвіть складові тарифної системи і їх призначення.
3. Як проводиться оплата праці працівникам основного виробництва?
4. У чому сутність оплати праці від валового доходу?
5. Оплата праці за залишковим принципом.
6. Оплата праці керівників і спеціалістів господарств.
7. Оплата праці у фермерському господарстві.

Тема 9. Організація галузей рослинництва

Вивчення питань, які відносяться до цієї теми проводиться перш за все по підручниках. Необхідно цікавитись також відповідним матеріалом наукових праць вчених і практиків.

Організація рільництва.

Завдання і шляхи збільшення виробництва продукції рослинництва. Виробничі і науково-виробничі системи у сільському господарстві. Спеціалізація рільництва. Організаційно-економічне оцінювання застосування інтенсивних технологій під час виробництва продукції рослинництва.

Організація, системи сівозмін і структури посівних площ. Раціональна організація земельної території підприємства відповідно до системи сівозмін.

Організаційно-економічне оцінювання сільськогосподарських культур відповідно до призначення вироблюваної продукції.

Організаційно-економічне обґрунтування структури посівних площ, системи сівозмін залежно від природно-економічних зон і виробничого типу підприємства.

Передовий досвід збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення його ефективності в підприємствах.

Основні принципи раціональної організації виробничих процесів у рільництві.

Організація основного обробітку ґрунту. Комплекс робіт з основного обробітку ґрунту. Підготовка поля до виконання робіт. Організація праці на основному обробітку ґрунту та раціоналізація виробничих процесів.

Організація внесення добрив. Прямоточна і перевантажувальна технологічні схеми внесення мінеральних добрив. Прямоточна, перевальна і двофазна технологічні схеми внесення органічних добрив. Вибір раціональної технології внесення добрив.

Організація передпосівного обробітку ґрунту. Комплекс робіт із передпосівного обробітку ґрунту.

Організація посівних робіт. Підготовка поля до сівби. Комплектування агрегатів. Організація праці на посівних роботах.

Організація догляду за посівами. Комплекс робіт з догляду за посівами.

Схеми оброблення посівів проти шкідників, хвороб і бур'янів. Вибір раціональної технології оброблення посівів.

Організація праці та виробничих процесів під час збирання врожаю основних сільськогосподарських культур.

Організація кормовиробництва.

Поняття і принципи організації кормової бази та кормовиробництва, їх роль і місце в діяльності сільськогосподарських підприємств залежно від їх видів, спеціалізації.

Джерела надходження кормів і система організації кормозабезпечення сільськогосподарських підприємств різних організаційних форм і виробничих типів. Типи кормовиробництва і годівлі. Організаційно-економічні вимоги до складу кормів з урахуванням місцевих умов виробництва, складу і виробничого напрямку галузей тваринництва. Методика складання кормового плану, зеленого конвеєра, балансу кормів.

Організація виробництва кормів за ресурсозберігаючими технологіями.

Організація польового кормовиробництва. Структура посівних площ кормових культур. Кормові сівозміни, їх організаційно-економічне обґрунтування, розміщення на території підприємства.

Організація лукопасовищного господарства. Створення культурних сіножатей і пасовищ, їх організаційно-економічне обґрунтування. Організація використання лукопасовищних угідь.

Особливості організації кормової бази на тваринницьких комплексах і в міжгосподарських підприємствах.

Розробка та використання технологічних карт, робочих планів і графіків за періодами робіт. Організація робіт у кормовиробництві та їх організаційно-економічне оцінювання відповідно до умов господарства.

Організація контролю за якістю виробництва, заготівель, зберіганням, переробкою і використанням кормів.

Зарубіжний і вітчизняний досвід у кормовиробництві.

Організація овочівництва.

Особливості організації галузі овочівництва.

Овочівництво відкритого ґрунту. Організаційні форми виробництва в галузі. Виробничі типи і розміри овочівницьких підприємств.

Організаційно-економічне обґрунтування структури посівних площ овочевих культур та овочевих сівозмін. Особливості культурозмін у спеціалізованих господарствах.

Індустріальні методи виробництва овочів.

Організація основних виробничих процесів. Раціональне використання робочої сили, форми організації праці та її оплати за кінцеві результати.

Досвід організації овочівництва у передових сільськогосподарських підприємствах і фермерських господарствах та економічна ефективність виробництва овочів.

Овочівництво закритого ґрунту. Виробничі типи і розміри господарств. Призначення і класифікація споруд закритого ґрунту та організація теплично-парникової території.

Методика розрахунку потреби в овочевій розсаді для відкритого і закритого ґрунту.

Основні напрями індустріалізації тепличного виробництва. Джерела теплопостачання. Шляхи економії енергетичних ресурсів.

Особливості гідропонного способу вирощування овочів.

Досвід вирощування овочів у передових тепличних господарствах. Товарна обробка і реалізація свіжої овочевої продукції. Державні стандарти якості. Заготівля і зберігання овочевої продукції. Агропромислове комбінування в овочівництві. Первинна і промислова переробка овочів.

Організація садівництва і виноградарства.

Особливості організації товарного виробництва плодів, ягід і винограду. Виробничі типи спеціалізованих садівницьких і виноградарських підприємств. Міжгосподарська кооперація, агропромислова інтеграція в садівництві та виноградарстві. Державна підтримка галузей садівництва і виноградарства. Індустріальні методи виробництва й інтенсивні технології вирощування плодів, ягід та винограду. Поєднання садівництва і виноградарства з іншими галузями сільськогосподарських підприємств. Раціональні розміри саду і винограднику в підприємствах та їх підрозділах.

Організаційно-економічні вимоги до порід і сортового складу багаторічних насаджень з урахуванням зональних умов. Обґрунтування структури насаджень. Організація території садів і виноградників.

Основні трудові процеси у садівництві й виноградарстві, їх організаційно економічне оцінювання.

Організація виробництва садивного матеріалу плодкових та ягідних культур і винограду: традиційний та індустріальний методи.

Організація товарної обробки, зберігання та переробки плодоягідної продукції та винограду. Визначення потреби підприємств у плодосховищах і переробних потужностях. Агропромислові підприємства і агрофірми.

Організація контролю за зберіганням і якістю продукції.

Стандартизація і сертифікація. Організація збуту і реалізації продукції.

Досвід організації і ефективність виробництва, зберігання і переробки плодів, ягід та винограду в сільськогосподарських підприємствах.

Питання для самоперевірки:

1. Виробничі типи підприємств з виробництва зерна, овочів, іншої продукції рослинництва.
2. Особливості планування врожайності культур.
3. Інтенсивні технології: сутність, ефективність.
4. Організаційно-економічна оцінка структури посівів, сівозмін.
5. Особливості основних виробничих процесів.
6. Порядок розробки технологічних карт?
7. Організація зберігання і реалізація продукції.
8. Організація і оплата праці у рослинницьких галузях.
9. Організація виробництва продукції рослинництва у фермерських господарствах.

Тема 10. Організація галузей тваринництва

Вивчення питань, які відносяться до цієї теми проводиться перш за все по підручниках.

Організація скотарства.

Виробничі типи спеціалізованих скотарських підприємств і виробничих об'єднань. Поєднання скотарства з іншими галузями в підприємствах різних виробничих типів.

Внутрішньогалузева технологічна спеціалізація і міжгосподарське виробниче кооперування у скотарстві. Міжгосподарські формування з виробництва продукції скотарства. Спеціалізовані скотарські ферми в сільськогосподарських підприємствах. Міжгосподарські комплекси з індустріальною технологією виробництва продукції скотарства.

Раціональні розміри підприємств, комплексів і ферм різних виробничих напрямів.

Спеціалізовані засоби виробництва у галузі, організація їх ефективного використання.

Організація відтворення стада. Організаційно-економічне обґрунтування структури та обороту стада, рівномірних і сезонних отелень і надходження продукції. Особливості організації відтворення стада в умовах міжгосподарської кооперації.

Види підприємств та їх підрозділів з вирощування ремонтного молодняку, нетелей і корів-первісток.

Організація виробництва молока. Види підприємств із виробництва молока. Особливості організації потоково-цехової системи виробництва молока.

Організація первинної обробки і зберігання молока, контролю за його якістю.

Адаптація організації молочного скотарства до вимог СОТ, шляхи досягнення європейських стандартів на молочну сировину та продукти її переробки. Ефективність переоснащення та реконструкції тваринницьких ферм як чинників якості молока та високої його ціни. Інвестиції в інфраструктуру галузі молочного скотарства та вплив на її розвиток.

Організація дорощування і відгодівлі великої рогатої худоби. Строк реалізації, вік і жива маса тварин у разі реалізації на м'ясо,

Організаційно-економічне обґрунтування поточності та ритмічності виробництва у скотарстві (розмірів спеціалізованих підприємств, комплексів, ферм).

Організація основних виробничих процесів у скотарстві. Основні принципи раціональної організації виробничих процесів у тваринництві.

Організація годівлі великої рогатої худоби. Приготування і роздавання кормів залежно від виду корму, системи і способів утримання великої рогатої худоби, наявності засобів механізації і розмірів ферм.

Організація машинного доїння корів на фермах з прив'язним і безприв'язним їх утриманням. Вибір раціонального способу доїння і типу доїльної установки. Організація праці операторів машинного доїння і раціоналізація виконання операцій під час машинного доїння корів.

Організація первинної обробки молока.

Водопостачання скотарських ферм і регулювання мікроклімату. Організація прибирання скотарських ферм залежно від способу утримання худоби і технологічних рішень з видалення та використання гною.

Організація виробництва та реалізації продукції скотарства у підсобних господарствах (агроцехах) промислових та інших підприємств і організацій, особистих господарствах населення, фермерських господарствах і кооперативах; їх інтеграційні зв'язки із сільськогосподарськими, постачальницькими, заготівельними, переробними та іншим підприємствами і організаціями АПК.

Організація свинарства.

Виробничі типи спеціалізованих свинарських підприємств. Поєднання свинарства з іншими галузями в підприємствах різних виробничих типів. Внутрішньогалузева (технологічна) спеціалізація і міжгосподарське кооперування у свинарстві. Спеціалізовані ферми в сільськогосподарських підприємствах. Комплекси з індустріального виробництва продукції свинарства. Раціональні розміри свинарських підприємств і ферм різних виробничих напрямів. Способи утримання тварин різних виробничих груп, їх організаційно-економічне обґрунтування. Спеціалізовані засоби виробництва в галузі, організація їх використання.

Організація відтворення стада свиней за різних напрямів розвитку галузі в різних типах спеціалізованих підприємств. Формування основного поголів'я тварин. Організаційно-економічне обґрунтування структури і обороту стада, раціональних систем одержання приплоду.

Організація відтворення племінного, ремонтного і відгодівельного молодняку у спеціалізованих підприємствах, на комплексах і фермах.

Види та організація відгодівлі свиней.

Особливості організації виробництва свинини на промисловій основі. Розміри спеціалізованих підприємств, комплексів, ферм, виробничі зв'язки між ними. Розміри цехів технологічних груп тварин, обсяг виробництва продукції. Організаційно-економічне обґрунтування поточності і ритмічності виробництва у галузі.

Організація виробництва і реалізації продукції свинарства в підсобних господарствах (агроцехах) промислових та інших підприємств і організацій. Організація виробництва продукції свинарства в особистих селянських господарствах, фермерських господарствах; їх інтеграційні зв'язки із сільськогосподарськими, постачальницькими, заготівельними, переробними та іншими підприємствами і організаціями АПК.

Організація основних виробничих процесів у свинарстві.

Приготування і роздача кормів залежно від розміру комплексу, ферми, умов утримання і типу годівлі свиней.

Водопостачання свиноферм (комплексів) і регулювання мікроклімату. Організація прибирання ферм (комплексів) залежно від способу утримання свиней і технологічних рішень щодо видалення та використання гною.

Досвід передових вітчизняних і зарубіжних свинарських підприємств.

Організація вівчарства.

Стан, проблеми та перспективи розвитку вівчарства в Україні.

Виробничі типи спеціалізованих вівчарських підприємств. Поєднання вівчарства з іншими галузями у підприємствах різних типів. Спеціалізовані вівчарські ферми в сільськогосподарських підприємствах. Рациональні розміри вівчарських підприємств, розміри отар овець. Система ведення галузі, способи утримання тварин різних виробничих груп, їх організаційно-економічне обґрунтування. Організація відтворення стада овець за різних напрямів розвитку галузі та різних типів спеціалізованих підприємств. Обороти та структура стада. Осіменіння та надходження приплоду. Організація основних виробничих процесів. Організаційно-економічне оцінювання різних способів виконання робіт під час відтворення стада овець. Організація чабанських бригад для обслуговування отар овець.

Організація стриження овець. Організація стригальних механізованих пунктів. Склад бригади стригалів. Підготовка поголів'я овець до стриження.

Організація відгодівлі і нагулу овець. Складання робочої програми виробництва продукції. Організація випасання та інших виробничих процесів під час нагулу овець. Особливості організації вівчарства в підприємствах різних форм власності.

Інтенсивна система виробництва на механізованих фермах

Особливості і зміст функціонування економічного механізму в галузі вівчарства. Зарубіжний та вітчизняний передовий досвід організації виробництва продукції вівчарства в спеціалізованих підприємствах та їх

підрозділах. Особливості оплати в галузі та методика розрахунку розцінок за одиницю продукції.

Організація птахівництва.

Стан, проблеми та перспективи розвитку птахівництва в Україні.

Виробничі типи спеціалізованих птахівницьких підприємств. Внутрішньогалузева (технологічна) спеціалізація і міжгосподарське кооперування у птахівництві. Форми організації виробництва продукції птахівництва: птахофабрики, міжгосподарські підприємства, виробничі і науково-виробничі об'єднання та системи у птахівництві. Спеціалізовані птахівницькі ферми в сільськогосподарських підприємствах. Організаційна структура і раціональні розміри птахівницьких підприємств, цехів і виробничих об'єднань різних виробничих напрямів. Інтеграційні формування у птахівництві.

Системи і способи утримання птиці, їх організаційно-економічне обґрунтування. Спеціалізовані засоби виробництва в галузі, організація їх використання.

Організація промислового виробництва продукції птахівництва. Організація відтворення стада птиці на племінних і товарних підприємствах та фермах. Організаційно-економічне обґрунтування структури та обороту стада і надходження продукції. Організація інкубації яєць, вирощування і утримання ремонтного молодняку, поголів'я батьківського стада, промислового стада. Організація основних виробничих процесів. Організаційно-економічне обґрунтування різних способів виконання робіт у птахівництві. Організація годівлі птиці залежно від способів її утримання. Організаційно-економічне обґрунтування поточності і ритмічності виробництва у птахівництві. Організація промислової переробки яєць і м'яса птиці, їх організаційно-економічне обґрунтування. Організаційно-економічні аспекти безвідхідного виробництва продукції птахівництва: переробка відходів та їх використання у сільському господарстві. Особливості і зміст функціонування економічного механізму в галузі. Зарубіжний та вітчизняний передовий досвід організації галузі. Особливості оплати праці в галузі та методика розрахунку розцінок за одиницю продукції.

Питання для самоперевірки:

1. Типи спеціалізованих тваринницьких підприємств (скотарських, свинарських і т. ін.).
2. Особливості планування продуктивності худоби і птиці, поголів'я, обсягів виробництва продукції.
3. Організація відтворення стада худоби і птиці.
4. Планування осіменінь маточного поголів'я і надходження приплоду.
5. Планування руху худоби і птиці.
6. Організація виробництва молока, приросту, вовни, яєць.
7. Планування кормовиробництва.
8. Планування потреби в робочій силі.
9. Організація і оплата праці.
10. Планування собівартості продукції.

11. Організація виробництва продукції у міжгосподарських підприємствах, фермерських господарствах.

4. ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Раціональна побудова виробництва і організація ефективного використання ресурсного потенціалу аграрний підприємств.
2. Землеволодіння сільськогосподарських підприємств.
3. Оренда землі. Земельний податок, орендна плата за землю.
4. Контроль за використанням і охороною земель.
5. Організація внутрішньогосподарського землеустрою. Трансформація земельних угідь. Рекультивация земель.
6. Розміщення виробничих підрозділів, господарських і виробничих споруд.
7. Організація сільськогосподарських угідь і території сівозмін.
8. Засоби виробництва сільськогосподарських підприємств.
9. Джерела утворення і відтворення основних і оборотних засобів. Утворення і використання амортизаційного і ремонтного фондів.
10. Методика визначення потреби господарства в технічних засобах. Організація внутрішньогосподарського транспорту і його ефективного використання.
11. Організація технічного обслуговування.
12. Резерви підвищення ефективності використання техніки та інших засобів виробництва.
13. Трудові ресурси і робоча сила сільськогосподарських підприємств. Тенденції зміни чисельності і складу трудових ресурсів.
14. Організаційні заходи раціонального використання робочої сили.
15. Основні принципи і прогресивні форми організації праці.
16. Види виробничих бригад і принципи їх формування.
17. Особливості організації праці в фермерських господарствах..
18. Поняття системи ведення господарства. Фактори, що визначають формування системи ведення господарства.
19. Основні вимоги до раціональної системи ведення господарства.
20. Система галузей рослинництва, її елементи та їх організаційно-економічне значення.
21. Система галузей тваринництва, її елементи та їх організаційно-економічне значення.
22. Поняття, економічний зміст і значення спеціалізації сільськогосподарських підприємств. Тенденції розвитку спеціалізації.
23. Принципи раціонального поєднання галузей в сільськогосподарських підприємств.
24. Організації виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Основні виробничі типи сільськогосподарських підприємств різних регіонів України.
25. Поняття і показники розмірів сільськогосподарських підприємств, галузей, виробничих підрозділів. Фактори, що впливають на розміри сільськогосподарських підприємств та їх підрозділів.

26. Організаційно економічні переваги і недоліки великого виробництва. Необхідність і ефективність поєднання великого, середнього і дрібного виробництва.
27. Розміри сільськогосподарських кооперативів, фермерських господарств, особистих підсобних господарств.
28. Основи підприємницької діяльності та стимулювання праці в сільськогосподарських формуваннях.
29. Сутність матеріального стимулювання праці.
30. Оплата праці працівників основного виробництва.
31. Передовий досвід і основні напрями вдосконалення матеріального стимулювання працівників сільськогосподарських підприємств.
32. Організація галузей сільськогосподарського виробництва, підсобних промислових виробництв і промислів.
33. Сучасний план і завдання розвитку виробництва зерна.
34. Інтенсивні технології виробництва зерна: сутність, ефективність, організаційно-економічна оцінка структури посівних площ, сівозмін зернового напрямку.
35. Організація виробничих процесів. Технологічні карти. Організація реалізації і зберігання зерна.
36. Передовий досвід і резерви збільшення та підвищення ефективності виробництва зерна.
37. Сучасний стан і завдання розвитку галузей тваринництва.
38. Організація відтворення стада, обґрунтування раціональної структури та обороту стада, отелень корів і надходження продукції.
39. Організація виробництва молока.
40. Організація дорощування і відгодівлі ВРХ.
41. Економічна сутність і роль орендних відносин у сфері сільськогосподарського виробництва.
42. Організаційно-економічні основи приватних сільськогосподарських підприємств.
43. Розрахунок орендної плати на землю та інші засоби виробництва.
44. Організація раціонального використання сільськогосподарської техніки.
45. Прогресивні форми і системи оплати праці.
46. Методика складання виробничого завдання молочнотоварній фермі.
47. Сутність та організаційно-економічна оцінка застосування інтенсивних технологій у рільництві.
48. Характеристика приватно-орендного підприємства.
49. Характеристика сільськогосподарського виробничого кооперативу.
50. Характеристика сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.
51. Характеристика сільськогосподарських приватних та публічних акціонерних товариств.
52. Характеристика сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю.

5. ТЕСТОВІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Основними показниками раціональної організації сільськогосподарського виробництва є:
  - 1) ріст валової продукції, економія живої і уречевленої праці;
  - 2) ріст валової продукції, зниження грошових витрат;
  - 3) рентабельність виробництва;
  - 4) сума прибутку;
  - 5) низькі енерго- і фондоємкість, висока фондівіддача.

2. Методом науки «Організація сільськогосподарського виробництвах» є:
  - 1) діалектичний;
  - 2) екстраполяції;
  - 3) факторний;
  - 4) демократичний централізм.

3. Право на отримання майнового паю мали:
  - 1) усі мешканці села;
  - 2) працівники господарства;
  - 3) працівники господарства та прирівнені до них особи ;
  - 4) члени господарства.

4. Розподілу між особами, включеними в систему паювання, підлягали:
  - 1) основні виробничі фонди сільськогосп призначення;
  - 2) усі виробничі фонди;
  - 3) усі основні фонди;
  - 4) основні і оборотні фонди;
  - 5) основні виробничі і оборотні фонди.

5. Засновниками акціонерного товариства можуть бути:
  - 1) фізичні або юридичні особи, але не менше 3 чол.;
  - 2) фізичні або юридичні особи, але не менше 2 чол.;
  - 3) фізичні або юридичні особи, які підписалися та придбали акції товариства;
  - 4) фізичні або юридичні особи, які підписалися та придбали акції товариства і отримали на це згоду установчих зборів.

6. Приватно-орендне підприємство - це:
  - 1) господарське формування, яке здійснює виробничу і комерційну діяльність на основі приватної власності на землю і майно;
  - 2) господарське формування, яке здійснює виробничу і комерційну діяльність на базі власної землі і орендованого майна;
  - 3) самостійне господарське формування, яке здійснює виробничу і комерційну діяльність на базі як власних, так і орендованих землі і майна з метою отримання прибутку;

4) підприємство - правонаступник реформованого господарства, яке очолює колишній член господарства.

7. Економічною основою селянського (фермерського господарства) є:

- 1) приватна власність на засоби виробництва, продукцію;
- 2) приватна власність на землю, продукцію;
- 3) володіння землею на праві приватної власності або строкове користування землею, приватна власність на інші засоби виробництва, продукцію;
- 4) приватна власність на засоби виробництва та продукцію і сімейна власність на майно.

8. Земельні ділянки безплатно передаються у власність громадян для ведення селянського (фермерського господарства):

- 1) у межах середньої ділянки, яка припадає на 1 працівника господарства;
- 2) 50 га сільськогосподарських угідь;
- 3) у межах розмірів присадибних земельних ділянок;
- 4) в необмежуваних розмірах.

9. Бонітування земель - це:

- 1) агровиробнича класифікація ґрунтів;
- 2) якісна характеристика природних ознак і властивостей ґрунтів;
- 3) порівняння доходності окремих агровиробничих груп ґрунтів;
- 4) порівняльна цінність землі, як засобу виробництва;
- 5) доходність земель різної якості.

10. Трансформація земельних угідь - це:

- 1) перетворення одного угіддя або його частини в інше;
- 2) рекультивація земель;
- 3) склад і співвідношення окремих видів угідь;
- 4) збільшення площі угідь для виробництва сільськогосподарської продукції;
- 5) виведення земель з сільськогосподарського обороту.

11. Розмір орендної плати за сільськогосподарські землі, здані в оренду:

- 1) встановлюється за домовленістю орендодавця з орендарем;
- 2) складає один відсоток від грошової оцінки землі;
- 3) складає не менше одного відсотка від грошової оцінки землі;
- 4) встановлюється сторонами самостійно, але не менше 3% від нормативної грошової оцінки землі.

12. Під ресурсним потенціалом сільськогосподарського підприємства розуміють:

- 1) земельний та водний фонди, основні та оборотні засоби виробництва;
- 2) вартість матеріально-технічних засобів;

- 3) сукупну вартість основних і оборотних фондів;
- 4) сукупну вартісну оцінку земельних, матеріальних і трудових ресурсів підприємства;
- 5) сукупність фондів накопичення та споживання.

13. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств супроводжується ростом рентабельності виробництва:

- 1) завжди;
- 2) тільки при зростанні розміру прибутку;
- 3) при умові, що прибуток зростає більш високими темпами, ніж інтенсивність використання ресурсного потенціалу.

14. Факторами, які впливають на виробничу можливість сільськогосподарських підприємств, є:

- 1) якість сільськогосподарських земель;
- 2) рівень забезпечення трудовими ресурсами;
- 3) форми і методи організації та стимулювання праці;
- 4) кон'юнктура ринку.

15. Найбільш обґрунтованим способом визначення потреби в тракторах, комбайнах, інших сільськогосподарських машинах є розрахунок:

- 1) по середньому фактичному виробітку на умовний еталонний трактор і плановому обсягу механізованих робіт;
- 2) по найменш напруженому періоду проведення механізованих робіт;
- 3) по найбільш напруженому періоду проведення механізованих робіт;
- 4) на основі технологічних карт вирощування і збирання культур.

16. Комбіновані агрегати - це:

- 1) трактор і більше ніж одна причіпна машина певної марки;
- 2) трактор і більше ніж одна причіпна або начіпна машина певної марки;
- 3) трактор і декілька різних машин, що водночас виконують кілька технологічних операцій;
- 4) трактор і робочі машини, які дозволяють найповніше використовувати потужність трактора і робочого часу.

17. Основні фактори, які враховуються при плануванні потреби у вантажних автомобілях на календарний рік, є:

- 1) відстань перевезень, стан (група) доріг, обсяг вантажоперевезень, тривалість робочого періоду;
- 2) обсяг вантажоперевезень, відстань вантажоперевезень, тривалість робочого періоду, технічна характеристика автомобілів, фінансові можливості господарства;
- 3) обсяг вантажоперевезень, відстань вантажоперевезень, тривалість робочого періоду, технічна характеристика автомобілів.

18. Найбільш прогресивною бригадою є:

- 1) спеціалізована;
- 2) галузева;
- 3) комплексна;
- 4) механізована;
- 5) комплексної механізації.

19. Система ведення господарства - це:

- 1) правильна спеціалізація підприємства;
- 2) сукупність принципів побудови і ведення виробництва для конкретних умов;
- 3) сукупність принципів побудови підприємства;
- 4) ресурсний потенціал підприємства та раціональне поєднання його елементів.

20. Система землеробства - це:

- 1) комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання землі;
- 2) комплекс заходів, спрямованих на збереження землі;
- 3) комплекс заходів, спрямованих на ріст врожайності сільськогосподарських культур;
- 4) сучасні технології, мета яких краще використання та ріст продуктивності землі.

21. Система тваринництва - це:

- 1) склад і співвідношення тваринницьких галузей;
- 2) склад і співвідношення тваринницьких галузей та їх ресурсне забезпечення;
- 3) ведення галузей тваринництва в конкретних умовах;
- 4) склад і співвідношення тваринницьких галузей, а також сукупність заходів по їх веденню в конкретних умовах.

22. Найбільш розповсюдженою в умовах півдня України системою тваринництва є:

- 1) пасовищна;
- 2) стійлово-пасовищна;
- 3) стійлова круглорічна;
- 4) стійлово-табірна;
- 5) пасовищно-стійлова.

23. До поточної системи планування відносяться:

- 1) план організаційно-господарського устрою підприємства;
- 2) річний план економічного і соціального розвитку підприємства;

- 3) річні виробничі завдання бригадам, фермам, ремонтній майстерні, іншим структурним підрозділам підприємства;
- 4) стратегічні плани;
- 5) плани по періодах сільськогосподарських робіт, технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур;
- 6) бізнес-плани.

24. Оперативного контролю за ходом виконання робіт забезпечують:

- 1) річний план економічного та соціального розвитку підприємства;
- 2) річні виробничі плани внутрішньогосподарських формувань;
- 3) технологічні карти;
- 4) бізнес-плани;
- 5) робочі плани.

25. Спеціалізація - це:

- 1) зосередження основних засобів виробництва та робочої сили на виробництві певного виду продукції;
- 2) форми розподілу та кооперування праці;
- 3) діалектична єдність суспільного розподілу праці та кооперації виробництва;
- 4) поєднання загального, часткового та одиничного розподілу праці.

26. Виробничий напрям підприємства визначається як:

- 1) співвідношення видів валової продукції у загальній вартості валової продукції ;
- 2) співвідношення товарної продукції у загальному обсязі товарної продукції;
- 3) співвідношення прямих і розподілюваних затрат праці.

27. Принципами раціонального поєднання галузей є:

- 1) досягнення максимальної ефективності та економічної стабільності виробництва;
- 2) раціональне використання трудових і матеріальних ресурсів;
- 3) ліквідація сезонності виробництва;
- 4) обов'язковий розвиток галузей рослинництва;
- 5) розвиток підсобних промислів.

28. При оцінці розміру підприємств та їх підрозділів використовуються:

- 1) максимум виходу продукції;
- 2) мінімум виробничих витрат;
- 3) мінімум капіталовкладень;
- 4) мінімум приведених витрат.

29. Критерієм оптимальності, який доцільніше всього застосовувати при оптимізації поєднання галузей агроформування, є:

- 1) мінімум витрат виробництва;
- 2) максимум валової продукції;
- 3) максимум прибутку;
- 4) мінімум приведених витрат.

30. При розподілі грошових надходжень підприємства у першу чергу відшкодовуються:

- 1) оплата праці;
- 2) матеріальні витрати;
- 3) відрахування в централізовані фонди;
- 4) відрахування в резервний фонд.

31. Валовий дохід підприємства обчислюється як:

- 1) різниця між вартістю валової продукції і матеріальними та грошовими витратами;
- 2) різниця між вартістю валової продукції та матеріальними витратами;
- 3) сума чистого доходу, оплати праці з нарахуваннями, премій.

32. Системи оплати праці бувають:

- 1) відрядна, погодинна, за відпрацьований час;
- 2) відрядна, погодинна, акордна, за одиницю продукції;
- 3) відрядна, погодинна, акордна;
- 4) відрядна, погодинна, акордна, аванс, натуральна.

33. Рільництво - галузь рослинництва, яка включає виробництво:

- 1) зерна та технічних культур;
- 2) зерна, технічних культур, картоплі, окремих видів кормів;
- 3) зерна, кормів, овочів;
- 4) зерна, технічних культур, кормів, овочів, плодів, винограду.

34. Сівозміни бувають:

- 1) польові, плодово-ягідні;
- 2) польові, спеціалізовані, овочеві;
- 3) польові, кормові, спеціальні, комплексні, зернові;
- 4) кормові, польові, спеціальні, комплексні, ґрунтозахисні.

35. Кількість нормозмін визначається діленням:

- 1) відпрацьованого часу на встановлену тривалість робочої зміни;
- 2) обсягу робіт на норму виробітку;
- 3) обсягу робіт на тривалість зміни.

36. На півдні України найкращим попередником озимої пшениці є:

- 1) горох, вирощений на зерно;
- 2) чорний пар;
- 3) кукурудза, зібрана у фазі молочно-воскової зрілості;

- 4) яра пшениця;
- 5) зайнятий пар.

37. Для господарств зерно-олійно-скотарського типу в умовах півдня України економічно виправданою є структура посівних площ, яка включає посів зернових культур на площі:

- 1) 30 -35%;
- 2) 40 - 45%;
- 3) 50 - 55%;
- 4) 60 - 65%.

38. Овочівництво - це галузь рослинництва, у склад якої входять:

- 1) овочівництво відкритого і закритого ґрунту, насінництво і розсадництво;
- 2) овочівництво відкритого і закритого ґрунту, зберігання продукції;
- 3) овочівництво відкритого і закритого ґрунту, зберігання та переробка продукції;
- 4) овочівництво відкритого і закритого ґрунту, насінництво і розсадництво, зберігання і переробка продукції.

39. Найбільшу питому вагу у витратах по вирощуванню овочів закритого ґрунту займають:

- 1) оплата праці;
- 2) витрати на обігрівання культивацийних споруд;
- 3) роботи та послуги;
- 4) насіння та садивний матеріал.

40. Плодово-ягідні підприємства, як правило, розміщуються:

- 1) на значній відстані від споживачів продукції;
- 2) поблизу великих міст, в курортних зонах;
- 3) поблизу місць переробки продукції;
- 4) поблизу спеціалізованих плодорозсадницьких підприємств.

41. Безпосередній технологічний зв'язок з садівництвом має:

- 1) молочне і молочно-м'ясне скотарство;
- 2) бджолярство;
- 3) виробництво продукції польових культур;
- 4) переробка плодів.

42. Кормова база - це:

- 1) наявність та якість кормів;
- 2) склад та джерела надходження кормів;
- 3) кормовиробництво, кормоприготування і використання кормів;
- 4) склад, якість та кількість кормів, а також система виробництва та використання кормів;
- 5) система виробництва, зберігання та використання кормів.

43. Сервіс-період - це:

- 1) період від отелення (аборту) до наступного плідотворного осіменіння;
- 2) період від отелення (аборту) до першого осіменіння;
- 3) період від отелення (аборту) до запуску корови.

44. Тривалість лактації корів залежить від:

- 1) тривалості сервіс-періоду;
- 2) тривалості сервіс- та сухостійного періодів;
- 3) індивідуальних особливостей корови;
- 4) тривалості тільності корови.

45. З підвищенням надоїв витрати кормів на 1 ц молока, як правило:

- 1) зростають;
- 2) скорочуються;
- 3) залишаються без змін.

46. У структурі раціонів годівлі свиней найбільшу питому вагу по поживності займають:

- 1) комбісилос;
- 2) трав'яне борошно;
- 3) концентрати;
- 4) зелені корми;
- 5) мінеральні добавки і вітаміни.

47. Можливість ведення свинарства на основі замкнутого обороту стада забезпечує:

- 1) власне маточне поголів'я;
- 2) відгодівля придбаного молодняка;
- 3) вирощування молодняка до 3-4 місячного віку і наступна його реалізація;
- 4) відгодівля власного молодняка.

48. До накладних витрат не належать:

- 1) оплата праці управлінсько-обслуговуючого персоналу;
- 2) техогляди та ремонт техніки;
- 3) витрати на заходи техніки безпеки;
- 4) амортизаційні відрахування по силових і робочих машинах.

49. Амортизація основних засобів - це:

- 1) нагромадження коштів для відтворення основних засобів;
- 2) перенесення вартості виробленої продукції;
- 3) процес втрати ними своєї вартості й перенесення її на вартість виробленої продукції;
- 4) процес втрати ними своєї вартості у результаті їх використання.

50. Світовий досвід показує, що найпоширенішою формою організації виробництва в сільському господарстві є:

- 1) акціонерні товариства;
- 2) фермерські господарства;
- 3) товариства з обмеженою відповідальністю;
- 4) кооперативи;
- 5) приватно-орендні підприємства.

6. ЗАДАЧІ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Задача 1. Обчислити акордну розцінку по оплаті праці за 1ц продукції.

Умова. Підрозділ вирощує цукровий буряк на площі 150га. Планова врожайність – 32т з 1га. Тарифний фонд оплати праці – 65,2 тис. грн. Доплата за продукцію встановлена у розмірі 30% до тарифного фонду.

Задача 2. Накресліть схему організаційної структури (побудови) сільськогосподарського підприємства, якщо у його складі: 2 тракторно-польових бригади; орендний колектив по вирощуванню овочів; садівнича бригада, в якій функціонує 4 ланки; 2 молочно-товарні ферми, птахоферма; будівельна бригада; ремонтна майстерня; автопарк; служба газопостачання; цех рослинництва; цех тваринництва; цех допоміжних і обслуговуючих виробництв; цех по переробці плодів.

У даному випадку має місце:

- А.** Двоступінчата організаційна структура;
- Б.** Треступінчата організаційна структура;
- В.** Чотиріступінчата організаційна структура.

Відповідь:

Задача 3. Розрахуйте виробничу структуру сільськогосподарського підприємства якщо вартість валової продукції у середньому за 3 роки склала 8,5 млн. грн, у т. ч: зерно – 4,8; соняшник – 0,7; овочі – 0,4; плоди – 0,3; молоко – 0,9; приріст живої маси свиней – 0,5; олія – 0,5; борошно – 0,4.

Задача 4. Визначити необхідний річний ресурс робочого часу і середньорічну чисельність працівників фермерського господарства за таких умов:

1. Загальна посівна площа – 140га.
2. Питома вага культур у посівах, %: люцерни – 10; гречки – 10; кукурудзи на зерно – 20; гороху – 10; пшениці – 30; ярого ячменю з підсівом люцерни – 10; цукрового буряка – 10;
3. Норми витрат праці на вирощування культур, люд.-годин на 1 га: пшениці – 16; кукурудзи – 43; гороху – 19; ячменю – 20; гречки – 18; буряка – 130; люцерни – 17.

Задача 5. У фермерському господарстві утримується 20 корів з середньорічним надоєм 57,5ц молока. За рік фермер реалізував 1000ц молока, з яких 847ц молокозаводу жирністю 3,7% по 3281 грн за 1т базисної жирності (3,4%) і 153ц на ринку по ціні 4630 грн за 1т натуральної жирності. Повна собівартість 1ц молока склала 232,3 грн.

Необхідно: 1) розрахувати суму одержаної виручки, суму прибутку і рівень рентабельності виробництва молока; 2) внести пропозиції (на власний розсуд), спрямовані на підвищення ефективності виробництва молока у господарстві.

Задача 6. Скласти план трансформації земель при таких умовах:

1. Площа землі на початок року – 2650га, з них:

рілля	– 1800
пасовища	– 200
сіножаті	– 20
сади	– 25
ягідники	– 5
чагарники	– 75
болото	– 25
дороги	– 40
інші	– 360

2. Передбачається: розорати 50,0га пасовищ, посадити 25га саду, ліквідувати ягідник, викорчувати 15га чагарників і на їх місці посадити ліс.

Задача 7. Визначити обсяг польових механізованих робіт і потребу підприємства в тракторах (в еталонному обчисленні) для його виконання виходячи з наступних умов:

1. Щільність тракторних робіт і площі посіву:

- оз. пшениця – 7,7 ум. ет. га (1200га);
- оз. ячмінь – 6,1 ум. ет. га (400га);
- соняшник – 8,3 ум. ет. га (200га);
- овочі – 27,0 ум. ет. га (80га);
- кукурудза на зерно – 12,2 ум. ет. га (320га);
- цукровий буряк – 35,4 ум. ет. га (160га);
- інші культури – 12,7 ум. ет. га (1050га).

2. Коефіцієнт змінності роботи тракторів – 1,32.

3. Тривалість робочої зміни – 7 годин.

4. Коефіцієнт технічної готовності – 0,85.

5. Трактори використовуються у середньому 220 днів на рік, з яких 60 днів – у дві зміни.

Задача 8. Розрахувати 3-4 показники ефективності використання вантажного автотранспорту:

- середню технічну вантажопідйомність 1 автомобіля, т;
- середню завантаженість 1 автомобіля, т;

- коефіцієнт використання робочого часу;
- коефіцієнт використання пробігу;
- коефіцієнт використання автомобілів у роботі;
- коефіцієнт вантажопідйомності;
- інші.

Вихідні дані.

1. Автомобіле-дні знаходження в господарстві – 6000.
2. Середньо спискова кількість автомобілів – 23 одиниці.
3. Загальна технічна вантажопідйомність – 100т.
4. Автомобіле-дні знаходження в роботі – 4200.
5. Загальний пробіг – 224 тис. км, у т.ч. з вантажем – 125 тис. км.
6. Перевезено вантажів – 15000 т.
7. Виконано т-км – 430 тис.
8. Робочий час в наряді – 31 тис. годин.
9. Робочий час в пробігу – 23,4 тис. годин.

Задача 9. Визначити необхідну кількість посівних агрегатів і машин, що входять до їхнього складу.

Умова. Необхідно засіяти 780га озимої пшениці за 6 днів. Сівбу передбачається проводити агрегатами, у складі яких: трактори Т-150К, зчіпка С-18, три сівалки СЗУ-3,6. Змінна норма виробітку – 35га. Робота виконується в одну зміну. Коефіцієнт виконання змінної норми – 1,07.

Задача 10. Розрахувати потребу в автомобілях для вивезення 3500 т цукрового буряка протягом 12 днів на відстань 24км. Тривалість робочої зміни – 7 годин. Час навантаження – 22 хвилини. Середня швидкість пробігу в роботі 45км/год. Час зважування – 3 хвилини на 1 рейс. Вантажопідйомність автомобіля – 8 т.

Задача 11. Розрахувати кількість агрегатів і чисельність працівників механізованої ланки на час сівби ранніх ярих культур. Для виконання роботи відводиться 6 днів. Один посівний агрегат обслуговує 2 механізатори. Денна норма виробітку одного агрегату 40га. Загальна площа посіву 720га.

Задача 12. Влітку у господарстві для годівлі корів використовують зелену масу пасовищ. Виходячи з нижченаведених умов розрахувати:

1. Кількість корів на 1га пасовища.
2. Необхідну площу пасовищ на 1 корову.
3. Загальну необхідну площу пасовищ для стада корів.

Вихідні дані: добова потреба в зелених кормах 1 корови – 40кг, з них 40% за рахунок пасовищ; планова сезонна врожайність пасовища – 110 ц з 1га; тривалість пасовищного періоду – 120 днів; поголів'я корів на фермі – 400 голів.

Задача 13. Визначити:

1. Валове виробництво молока та його використання.
2. Товарність молока.
3. Середньорічний надій на 1 корову.
4. Річну потребу стада корів в кормах, в ц корм. од.

Вихідні дані:

- середньорічне поголів'я корів – 400 голів;
- кількість працівників, які отримують молоко (зайняті на виконанні робіт в шкідливих умовах) – 6 чоловік;
- реалізація молока по договорах – 21000 ц.

На фермі телята будуть утримуватись від народження до 20-ти денного віку. Для випоювання 1 теляти витрачається 6кг молока на добу. На харчування 1 працівника (планується витратити 0,5кг молока в день).

Норми витрат кормів на 1 середньорічну корову (в ц корм. од.) взяти з довідника.

Задача 14. Визначити посівну площу під зернові культури за таких умов:

1. Потреба в зерні (без насіння і кормів), т:
пшениці – 3050; ячменю – 600; кукурудзи – 400; вівса – 40.
2. Потреба у фуражі – 2600. Співвідношення фуражного зерна, %:
Ячмінь – 5; кукурудза – 50; горох – 10; овес – 5.
3. планова врожайність, ц з 1 га:
пшениці – 35; ячменю – 25; гороху – 18; кукурудзи – 45; вівса – 20.
4. Коефіцієнт страхового насінневого фонду – 1,2.

Норми висіву насіння взяти з довідника.

Задача 15. Визначити виробничий напрям (спеціалізацію) сільськогосподарського підприємства. Розрахувати рівень спеціалізації.

Вихідні дані.

У середньому за 3 останні роки виручка підприємства формувалася за рахунок таких джерел і в таких розмірах (тис. грн):

- реалізація: зерна (2527), овочів (489), соняшнику (1314), приросту ВРХ (668), молока (2229), продукції переробки сільськогосподарської сировини (821);
- надання послуг і виконання робіт (395);
- орендна плата за здані в оренду землю та майно (126);
- інші (217).

Задача 16. Розрахувати показники порівняльної економічної ефективності різних варіантів поєднання галузей аграрного формування і обрати серед них найбільш ефективний.

Вихідні дані:

Показники	Варіанти		
	1	2	3
Площа сільгоспугідь, га	2730	2730	2730
Умовне поголів'я худоби та птиці, голів	825	430	590

Чисельність середньорічних працівників, чоловік	117	80	164
Витрати праці, тис. люд.-годин	223,5	156,4	320,6
Витрати виробництва, тис. грн	7800,0	5250,0	6300,0
Вартість валової продукції, тис. грн	9365,0	11000,0	7117,0
Прибуток, тис. грн	870,0	1188,0	612,3

Задача 17. Визначити (шляхом групування) раціональний розмір особистого селянського господарства.

Вихідні дані:

Показники розмірів та роботи особистих селянських господарств
(у середньому за 3 роки)

Показники	Особисті селянські господарства											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Площа ріллі, га	13	5	8	17	12	5	9	24	11	15	10	6
Кількість працівників, чол.	3	2	4	4	3	2	1	4	5	3	2	2
Валова продукція, тис. грн	41	15	37	26	78	18	21	90	36	48	38	29
Виробничі витрати, тис. грн	22	8	15	45	60	7	17	55	33	43	32	15

Задача 18. Розрахувати госпрозрахунковий дохід і розподілити його за напрямками використання у садівничому кооперативі, який працює у складі сільськогосподарського підприємства на умовах оренди багаторічних насаджень і спецтехніки.

Вихідні дані.

1. Валовий збір продукції – 6450 ц.
2. Середня ціна реалізації 1ц – 336 грн.
3. Матеріальні виробничі витрати – 1560,5 тис. грн.
4. Орендна плата за землю і основні виробничі засоби – 75 тис. грн.
5. Відрахування від госпрозрахункового доходу в централізовані фонди підприємства – 35%.

З госпрозрахункового доходу, який розподіляється між працівниками колективу 25% спрямовується у резервний фонд.

Задача 19. За підсумками року визначити розмір госпрозрахункового фонду матеріального стимулювання членів кооперативу по виробництву молока, якщо:

1. Валове виробництво молока – 655 т.
2. Розрахункова ціна (ціна реалізації) 1ц молока – 293,4 грн, у т. ч.:
-матеріальні витрати 160,2 грн;
-оплата праці 45,8 грн;
-відрахування на загальновиробничі витрати 22,5 грн;
-відрахування на загальногосподарські витрати 33,3 грн.
3. Відрахування від госпрозрахункового валового доходу на створення загальногосподарського чистого доходу – 33%.

Задача 20. Скорегувати плановий рівень врожайності озимої пшениці по госпрозрахункових підрозділах (бригадах) у залежності від якості ґрунтів.

Вихідні дані.

1. План посіву – 700га, у т.ч.:

-бригада №1 – 200га (середня родючість ґрунтів – 66 балів);

-бригада №2 – 320га (55 балів);

-бригада №3 – 180га (73 бали).

2. Запланована врожайність – 54,5 ц з 1га.

Задача 21. Розрахувати госпрозрахунковий валовий дохід бригад, якщо:

1. Планова врожайність озимої пшениці – 54,5 ц з 1га.

2. Очікувана ціна реалізації 1 ц пшениці – 157 грн.

3. Планові матеріально-грошові витрати з розрахунку на 1 га:

-бригада №1 – 3865 грн;

-бригада №2 – 3525 грн;

-бригада №3 – 4117 грн.

Задача 22. Визначити розмір щорічних сум орендної плати за новий трактор МТЗ-82 при умові що:

-строк оренди - 5 років;

-вартість трактора 107720 грн;

-нормативний строк експлуатації - 9 років;

-середні банківські ставки за депозитами - 16%.

Примітка. Задачу розв'язати двома способами:

а) без врахування зносу трактора;

б) з врахуванням зносу трактора.

Задача 23. Як правило, орендна плата за землю не може перевищувати розмір диференціальної ренти 1.

Визначити верхню межу орендної плати за 1га землі при наступних умовах:

-нормативна врожайність провідної культури (озима пшениця) – 32,8 ц з 1га;

-нормативна собівартість 1 ц – 16,3 грн.;

-ціна реалізації 1 ц – 24,6 грн.;

-нормативний прибуток у розрахунку на 1 ц - 35%.

Задача 24. Нарахувати заробітну плату (основну) трактористу-машиністу I класу на обприскуванні посівів картоплі отрутохімікатами проти шкідників.

Вихідні дані:

1. Норма виробітку – 20га.

2. Фактично виконано 25га.

3. Робота тарифікується по V розряду.

4. Тракторист-машиніст, крім оплати за виконану роботу, одержує надбавку за класність та доплату за роботу в шкідливих умовах.

Задача 25. Визначити норматив відрахувань на оплату праці від валового доходу і розрахувати фонд оплати праці за підсумками року, якщо:

1. Планова вартість валової продукції – 7200 тис. грн.
2. Планові витрати на виробництво продукції – 4600 тис. грн, з них 580 тис. оплата праці.

За підсумками року фактично отримали 7433 тис. грн валової продукції і витратили на її виробництво 4612 тис. грн. Питома вага оплати праці у фактичних витратах виробництва склала 11%, у т. ч. видана як аванс – 8,3%.

Визначити розмір доплати, яка припадає на 1 грн. авансу.

Задача 26. Обчислити розцінки по оплаті праці за фізичну одиницю продукції.

Умова. Підрозділ вирощує цукровий буряк на площі 150га. Планова врожайність – 32 т з 1га; співвідношення основної і побічної продукції – 1:0,15; коефіцієнт перерахування побічної продукції в основну – 0,2. Тарифний фонд оплати праці членів ланки – 85,2 тис. грн, доплата за керівництво підрозділом 2630 грн. Передбачається доплата за продукцію у розмірі 40% до тарифного фонду.

Задача 27. Розрахуйте економічну ефективність застосування інтенсивної технології вирощування озимої пшениці за таких умов:

Показники	Технології	
	Звичайна	інтенсивна
Урожайність, ц з 1га	36,6	58,5
Прямі витрати виробництва, грн на 1га	2654	3867
Прямі витрати праці, люд.-год. на 1га	16,5	24,7
Ціна реалізації 1т зерна, грн	144,5	144,5

Задача 28. Розрахуйте економічну ефективність зміни структури посівів зернових культур за таких умов:

Культури	Площа, га		Витрати на виробництво і реалізацію продукції, грн на 1га	Виручка, грн на 1га
	фактична	планова		
Озима пшениця	800	920	3761,4	30199,8
Озимий ячмінь	420	300	3139,2	34407,7
Горох	145	110	5456,8	42322,9
Кукурудза	215	250	5645,0	35588,9
Жито	30	30	3678,4	31900,6

Задача 29. Визначити прямі витрати праці для сівби озимої пшениці на площі 100га, якщо змінна норма виробітку посівного агрегату 36га, а чисельність обслуговуючого персоналу – 2 особи.

Задача 30. Скласти план осіменіння корів.

Вихідні дані:

1. Осіменіння та отелення корів у передплановому році.

Показники	Місяці року									Всього
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Осіменіння	28	36	42	30	29	33	17	14	9	238
Отелення	44	35	23	18	19	14	7	4	11	175

2. Додаткові умови:

- відсоток благополучних розтелень корів – 90%;
- після кожного отелення планувати вилучення 10% корів старшого віку;
- тривалість сервіс-періоду – 60 днів.

Задача 31. Скласти помісячний рух стада корів і розрахувати їх середньомісячне поголів'я при таких умовах:

1. Наявність корів на початок року – 630 голів.
2. Передбачається мати на кінець року – 650 голів.
3. Надійде протягом року, голів:
  - січень – 24;
  - лютий – 30;
  - березень – 45;
  - квітень – 25;
  - травень – 10;
  - грудень – 5.
4. Вибракування корів старшого віку, голів:
  - липень – 26;
  - жовтень – 63.

Корів-первісток, вирощених понад потреби, передбачити до вилучення в економічно доцільні строки.

Задача 32. У фермерському господарстві утримується 20 дійних корів. Яку кількість приплоду телят фермер може отримати протягом року при умові, що середня тривалість сервіс періоду складе: 45 днів; 60 днів; 90 днів.

Задача 33. Розрахувати потребу в кормах (у фізичній вазі) на плановий рік для свиней на відгодівлі.

Вихідні дані:

1. Середньорічне поголів'я свиней на відгодівлі – 1000 голів.
2. Плановий середньодобовий приріст живої маси – 400г.
3. Планові витрати кормів на 1ц приросту – 6,1 ц. корм. одиниць.

4. Планова річна структура раціону, % по поживності:

- концентрати – 83;
- коренеплоди – 5;
- комбісилос – 6;
- зелені – 4;
- молочні відвійки - 2.

Вміст поживних речовин в одиниці корму взяти з довідника.

Задача 34. Яку кількість опоросів протягом року можна отримати від свиноматки, якщо тривалість поросності 115 днів, тривалість підсисного періоду 45 днів, а парування проводиться протягом першого місяця після відлучення порослят.

Задача 35. Розрахувати розцінки для оплати праці за 1 ц молока по молочно-товарній фермі.

Вихідні дані:

1. Норма обслуговування корів для доярки – 25 голів.
2. Плановий середньорічний надій молока на 1 корову – 5000кг.
3. Робота доярки при машинному доїнні віднесена до V розряду.
4. Доплата за продукцію – 25%.
5. Відсоток благополучних розтелень – 90%.

Планується надходження молока у зимовий (200 днів) і літній періоди (165 днів) відповідно 45% і 55%.

Задача 36. Розрахувати розмір цехів: батьківського стада м'ясних курей; ремонтного молодняка; вирощування курчат-бройлерів; інкубації яєць.

Вихідні дані:

1. Річний план виробництва м'яса бройлерів на птахофермі – 800 т (при живій масі бройлерів при забої – 1,6кг).
2. Збереженість поголів'я молодняка – 85%, виведення курчат – 88%, вихід інкубаційних яєць – 78%.
3. Статеве навантаження – 7 курей на 1 півня.
4. Збереженість дорослих курей - 90%.
5. Для отримання 1 тис. ремонтних курочок потрібно мати 1,6 тис. добових курчат.
6. Тривалість яйцекладки курей – 7 місяців, яйценоскість – 135 яєць.
7. Вміст одного пташника – 22 тис. голів, тривалість вирощування – 56 днів, профілактичний період – 14 днів.

Задача 37. Нарахувати заробітну плату (основну) трактористу-машиністу I класу на обприскування посівів картоплі отрутохімікатами проти шкідників.

Вихідні дані:

1. Норма виробітку – 20га.
2. Фактично виконано 25га.

3. Робота тарифікується по V розряду.

4. Тракторист-машиніст, крім оплати за виконану роботу, одержує надбавку за класність та доплату за роботу в шкідливих умовах.

Задача 38. Нарахувати заробітну плату (основну) трактористу-машиністу II класу на збиранні картоплі комбайном. Оплата праці підвищена (тарифна ставка збільшується на 60%). На підприємстві прийнято 30% тарифної ставки виплачувати за зібрану площу, 70% – за зібрану картоплю. Для цього попередньо розраховуються розцінки.

Вихідні дані:

1. Норма виробітку 2га, фактично зібрано 60га.

2. Врожайність картоплі – 200 ц з 1га.

3. Робота тарифікується по VI розряду.

Задача 39. Визначити середньорічне поголів'я свиней на відгодівлі при умові, що тривалість відгодівлі становить 6 місяців, план по виробництву продукції (приросту живої ваги) – 550т, плановий середньодобовий приріст живої ваги – 580г.

Задача 40. Розрахувати потребу в кормах на стійловий період, якщо:

-середньорічне поголів'я корів – 190 голів;

-надій на 1 корову – 4775кг;

-витрати корму в розрахунку на 1ц молока – 1,15 ц корм. одиниць.

Передбачається використання таких видів кормів:

Види кормів, їх поживність і структура раціону годівлі корів на стійловий період

Корми	Вміст корм. од. в 1ц корму, ц	Структура раціону, %
Сіно	0,49	10
Солома	0,2	3
Сінаж	0,36	12
Силос	0,2	40
Коренеплоди	0,15	10
Концентровані корми	1,12	25

Задача 41. Визначити потребу в зелених кормах на 600 голів основного стада великої рогатої худоби при умові, що річна норма витрат кормів на 1 голову – 45 ц кормових одиниць, питома вага зелених кормів в структурі кормового раціону – 30%, їх поживність – 0,2 кормові одиниці в 1кг корму.

Задача 42. Визначити кількість худобо місць для утримання дійного стада корів на фермі потужністю 2000 т молока за рік при умові, що планова продуктивність корів складає 5000кг, тривалість сухостійного періоду – 60 днів, тривалість перебування корів у родильному відділенні 20 днів.

2. Відсоток благополучних розтеленів корів – 92%.
3. Після кожного отелення передбачати вилучення корів по віку у розмірі 10%.
4. Тривалість сервіс-періоду – 2 місяці.

Задача 47. Визначити яким очікується приплід телят у червні і в грудні планового року.

Вихідні дані:

1. Фактично у передплановому році осіменили корів, голів: січень – 40; лютий – 50; березень – 54; квітень – 46; травень – 56; червень – 60; липень – 56; серпень – 58; вересень – 54; жовтень – 59; листопад – 44; грудень – 48.
2. Відсоток благополучних отелень корів – 95.

Задача 48.

Розрахувати річний акордний фонд оплати праці операторів машинного доїння при 6-ти денному робочому тижні та загальну суму надбавок.

Вихідні дані:

1. Середньорічне поголів'я корів – 520.
2. Продуктивність – 9700кг.
3. Розподіл отримання молока за періодами: зимовий – 45%, літній – 55%.
4. Норма обслуговування корів 1 оператором – 25 голів.
5. Відсоток благополучних отелень – 90%.
6. 20% операторів мають звання “Майстер тваринництва” I класу – надбавка до заробітної плати 20%; 30% – “Майстер тваринництва” II класу – надбавка 10%.

Задача 49. Визначити середній розмір доплат до заробітної плати операторів машинного доїння.

Умова. Загальна чисельність операторів машинного доїння – 14 осіб, з них 20% мають звання “Майстер тваринництва” I класу (нараховується 20%-ва надбавка до тарифного фонду заробітної плати); 30% – “Майстер тваринництва” II класу – 10%-ва надбавка.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підруч. Київ : КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Зрібняк Л. Я., Ільчук М. М., Коновал І. А. Організація і планування сільськогосподарського виробництва : навчальний посібник. Київ : ЗАТ «Нічлава», 2012. 304 с.
3. Козик В. В., Гавриляк А. С. Організація виробництва : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 222 с.
4. Кушнірук В. С. Організація виробництва та планування діяльності підприємств: конспект лекцій для здобувачів вищої ступення «Бакалавр» спеціальності 051 «Економічна». Миколаїв : МНАУ, 2020. 133 с.
5. Кушнірук В. С. Організація виробництва та планування діяльності підприємств : метод. реком. до виконання курсової роботи для здобувачів вищої освіти ступеня "бакалавр" напряму 6.030502 "Економічна кібернетика" денної форми навчання. Миколаїв : МНАУ, 2018. 109 с.
6. Мазнев Г. Є., Калініченко С. М., Щербакова І. С., Грідін О. В. Організація виробництва : навч. посіб. Харків : Вид-во «Майдан», 2013. 604 с.
7. Мороз В. С., Тельнов А. С. Організація виробництва : навч. посіб. Львів : Новий Світ, 2011. 256 с.
8. Організація та планування діяльності сільськогосподарських підприємств : практикум / І. І. Червен, І. О. Банєва, Т. Я. Іваненко [та ін.] ; за ред. проф. І. І. Червена. Миколаїв : МНАУ, 2018. 450 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/4443> (дата звернення: 25.11.2021). UR
9. Петрига О. М., Яворська Т. І., Прус Ю. О. Економіка аграрного підприємства : навч. посіб. Мелітополь : Люкс, 2016. 498 с.
10. Петров В. М. Організація виробництва та планування діяльності на підприємствах АПК : навчальний посібник. Харків : ХНАУ, Майдан, 2016. 362с.
11. Прохорова В. В., Давидова О. Ю. Організація виробництва : навч. посіб. Харків : Вид-во Іванченка І.С., 2018. 275 с.
12. Яковлев А. І., Сударкіна С. П., Ларка М. І. Організація виробництва : підруч. Харків : НТУ "ХПІ", 2016. 436 с.

Допоміжна література

13. Кушнірук В. С., Міхєєва О. С. Оцінка рівня ефективності землекористування в аграрних підприємствах Вознесенського району. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №15. С. 400–404. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2728> (дата звернення: 25.11.2021).
14. Кушнірук В. С., Сирцева С. В. Тенденції розвитку виробництва та реалізації продукції рослинництва аграрними підприємствами Миколаївської області. *Modern Economics*. 2018. № 7. С. 98–106. URL:

<https://modecon.mnau.edu.ua/trends-of-development-of-production-and-realization-of-plant-production-agricultural-enterprises-of-mykolaiv-region/> (дата звернення: 25.11.2021).

15. Кушнірук В. С., Ткачук А. В. Інтенсифікація як напрям підвищення ефективності землекористування в аграрних підприємствах Братського району. *Економіка та суспільство Мукачівський ДУ*. 2019. № 20. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-40> (дата звернення: 25.11.2021).

16. Кушнірук В. С., Сирцева С. В., Самойленко Ю. В. Тенденції розвитку промислового виробництва харчових продуктів: регіональний аспект. *Modern Economics*. 2020. № 19. С. 101-107. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V19\(2020\)-17](https://doi.org/10.31521/modecon.V19(2020)-17) (дата звернення: 25.11.2021).

17. Business Process Efficiency in a Digital Economy / Prokopenko O. and other. *International Journal of Management (IJM)*. Vol. 11. № 3. 2020. PP. 122–132. URL: https://iaeme.com/MasterAdmin/Journal_uploads/IJM/VOLUME_11_ISSUE_3/IJM_11_03_014.pdf (дата звернення: 25.11.2021).

18. Kushniruk V., Syrtseva S. Use of Land Resources in Agriculture of Ukraine and their Potential During the Functioning of Land Market Opening. *Modern Economics*. 2021. № 28. PP. 40-46. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V28\(2021\)-8](https://doi.org/10.31521/modecon.V28(2021)-8) (дата звернення: 25.11.2021).

Інформаційні ресурси

19. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2021).

20. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 17.11.2021).

21. ГУС у Миколаївській області. URL: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2021).

22. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 01.12.2021).

23. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/ua> (дата звернення: 01.12.2021).

Навчальне видання

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

Методичні рекомендації

Укладач: **Кушнірук Віктор Степанович**
Павлюк Світлана Іванівна

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 3,2
Тираж 5 прим.

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.